

EKONOMSKI FAKTOR KAO USLOV USPEŠNOSTI REALIZACIJE MISIJA SISTEMA ODBRANE

Rezime:

Izazovi Svetske ekonomske krize, tranziciona i svojinska transformacija uslovlili su prilagođavanje sistema odbrane novim okolnostima rizika, definisanih kroz savremena doktrinarna dokumenta i rešenja. Limitiranost ekonomske moći države u suprotstavljanju bezbednosnim pretnjama, koje karakteriše stalna neizvesnost, složenost i brze promene, zahteva optimalna rešenja i fleksibilniji pristup u prevazilaženju ovih opasnosti po savremeno društvo. Resursi su ograničena kategorija, a njihovo ekonomisanje treba da omogući adekvatan odgovor na u krizne situacije, kroz transformaciju mirnodopske privrede sa režim vanrednih okolnosti. Poznavanje mogućnosti i ograničenja ekonomske moći zemlje, definisane kroz budžet odbrane, treba da omogući efikasno planiranje snaga i izvršenje operacija Vojske Srbije na najbolji mogući način. Maksimalna racionalizacija troškova, uz minimalne izdatke budžeta odbrane i uspešna realizacija dodeljenih misija, predstavljaće najveći izazov procesa planiranja i izvršenja operacija. Nedovoljna sredstva budžeta odbrane nameću stalnu potrebu primene 3E principa (ekonomičnost, efikasnost i efektivnost) u angažovanju raspoloživih resursa. Zbog toga, cena koštanja vojne operacije u procesu donošenja odluke u miru i ratu ima poseban tretman, jer predstavlja vrednosni iskaz utrošenih resursa. Efikasnost sistema odbrane uslovljena je, prvenstveno, visinom izdvojenih sredstava za sistem. Sredstva koja su budžetom određena, najčešće su ograničena, odnosno nedovoljna za zadovoljenje svih potreba sistema odbrane. U pogledu izdvajanja dela BDP zemlje za potrebe sistema odbrane, visina ovih sredstava se može posmatrati na različite načine (nominalno po glavi stanovnika, po vojniku, učešćem u ostvarenom BDP i sl.).

Ključne reči: ekonomska moć zemlje, BDP, sistem odbrane, sistem PPBI, budžet odbrane, optimalni model planiranja operacija.

UVOD

Država, privredni sistem i svest pojedinaca u procesu tranzicije doživele su drastične promene. Orijentisanost ka zapadnim modelima organizovanja društva postali su kontrolni oslonac za razvoj društva, države, ali i njenih oružanih snaga. Promene u političkom i ekonomskom okruženju i demokratizacija društva, uslovile su promene i oblasti odbrane, koja danas nema više negativne konotacije, kao nekada. U uslovima u kojima se Srbija i dalje nalazi u procesu tranzicije i teških reformi, sistem odbrane u potpunosti prate svi uticaji i promene.

Postoje brojni argumenti da sve zemlje u nekom trenutku prolaze neki vid procesa reformi sistema odbrane. Trend smanjenja budžeta odbrane koji je karakterističan za većinu zemalja ili promene u politici odbrane su samo neke od karakteristika reformskih procesa vezanih za sistem odbrane. To ukazuje i na ograničenost mogućnosti država da se suprotstave savremenim izazovima, rizicima i pretnjama, koji su sve prisutniji, imajući u vidu savremeni bezbednosni ambijent koji se karakteriše neizvesnošću, složenošću i veoma brzim promenama. Pitanje koje se postavlja je kako iskoristiti na najbolji način i onako smanjena sredstva da bi se pravovremeno reagovalo na izazove, rizike i pretnje bezbednosti. Primenom „interdisciplinarnog pristupa planiranju odbrane postižu se najefikasniji rezultati, a on zahteva blisku saradnju planera, vojnih komandanata, različitih specijalista, političkih autoriteta, zakonodavne i izvršne vlasti.“²

Državni budžet je osnovni, a u nekima državama i jedini instrument finansiranja javnih potreba. Izvor finansiranja rashoda odbrane, mora biti isti izvor kao i za finansiranja ukupne javne potrošnje. Ukupna javna potrošnja najvećim delom se finansira iz ostvarenog nacionalnog dohotka, koji se iskazuje u državnom budžetu kao osnovnom instrumentu za finansiranje društvenih potreba. Dakle, osnovni izvor za finansiranje rashoda odbrane, čine sredstva koja se iskazuju u državnom budžetu, čime je državni budžet, određen kao osnovni instrumenti za finansiranje vojnih operacija.

¹ Docent dr Svetislav Stanković, Generalštab VS MO, Neznanih Junaka 38, Beograd, Srbija.

² Kovač M., Stojković D., Strategijsko planiranje odbrane, VIZ Beograd, 2009, str. 14.

2. OPERACIJE VOJSKE SRBIJE

Operacija kao pojava koja je obeležila čitavu ljudsku istoriju ispoljavala se u najrazličitijim oblicima. „Operacija kao pojava, kao proces stara je koliko i ljudski rod. Čovek se od samih svojih početaka razvijao kao društveno biće, jer je njegovo sukob sa prirodom i međusobno, oko viška vrednosti, uvek bio društven. Njegova prizvodnja je uvek razrađen sistem delovanja koji u biti ostaje isti kroz čitavu istoriju, bilo da se radi o lovu, zemljoradnji, industriji ili ratovima.“³

„Od pojave prvih strukturnih i funkcionalnih elemenata, koji su nagoveštavali nastanak operacije, pa do njenog konstituisanja i afirmacije u Prvom svetskom ratu, prošao je dug period. Operacija je u ratnim sukobima postepeno dobijala osnovne sadržaje i sve više postajala ustaljena forma pripreme, organizovanja i angažovanja oružanih snaga u borbenim dejstvima. Ona je postala osnovno sredstvo opšte strategije i vojne strategije za ostvarivanje ciljeva u miru, vanrednom stanju i ratu.“⁴

Fizionomija savremenog rata i oružane borbe znatno je promenjena tako da je i teorija operacija podložna značajnim i intenzivnim promenama. Te promene se prvenstveno odnose na sadržaj i obim pojma operacije i na njegovu klasifikaciju. Razvoj prakse bio je toliko intenzivan da se sa velikom pouzdanošću može tvrditi da je u mnogim elementima ona neposredno uticala na promene u doktrinarnim iskazima, a zatim i na teoriju operacija. Teorija operacije prevazišla je isključivo vojne okvire, jer se u planiranju, pripremi i izvođenju operacija angažuju mnogi podsistemi države, od čije uspešnosti angažovanja zavisi mogućnost ostvarenja definisanih ciljeva.

Razvoj operacije i promene njenog sadržaja bile su stalno pod uticajem određenog broja činioca. Prema Doktrini operacija Vojske Srbije⁵ „činioci operacija dimenzioniraju i oblikuju operaciju. Činioci operacija su cilj operacije, snage, prostor, vreme i informacije.“ Poznavanje činioca operacije i pravovremeno sagledavanje njihovog uticaja na tok i ishod operacije u značajnoj meri doprinosi preciznijem donošenju odluke o visini troškova operacije, dok sa druge ograničenost finansijskih sredstava povratno utiče na činioce operacije, pošto ih ograničava i podstiče na maksimalnu racionalizaciju i potrebu za korišćenjem realnog stanovišta prilikom sagledavanja istih.

3. FINANSIRANJE OPERACIJA VOJSKE SRBIJE

Svakako jedna od bitnih determinanti sistema odbrane predstavlja veličina resursa koju ima na raspolaganju za ostvarenje dodeljenih zadataka. Dakle, zavisi od veličine (obima) BDP koji se u nekom vremenskom periodu (budžetska godina) izdvaja za rashode sistema odbrane. Obezbeđenje ovih sredstava u Srbiji se ostvaruje preko instrumenta – budžeta, odnosno preko dela budžeta namenjenog za odbranu. Sredstva budžeta sistema odbrane koriste se kroz realizaciju programa sistema odbrane. Programi sistema odbrane su produkt procesa planiranja, programiranja i budžetiranja (PPBI) u sistemu odbrane i treba ih pri formiranju usaglasiti sa projekcijom bruto domaćeg proizvoda za programski period.

Jaka ekonomija predstavlja osnov razvoja snažnog sistema odbrane i u toj međusobnoj korelaciji nailazimo na tzv. stub razvoja privrede, često nazivan „Vojno-industrijski sektor“. Iako za ovaj naziv često je vezano ime generala i predsednika SAD-a Dvajta Ajzenhauera, komandanta savezničkih snaga u 2. Svetskom ratu, ipak, činjenica je da bez obzira na državu gde se razvija on predstavlja svojevrsni „motor razvoja“ svakog društva. Razlog leži u ogromnim državnim izdacima za sektor odbrane, čije inovacije nailaze, najpre, na primenu u vojnoj industriji, a tek kasnije predstavljaju „benefit“ za celu državu i civilni sektor.

Optimalni odnos vojnog i civilnog sektora treba da omogući prosperitet i stabilni ekonomski rast, gde će ulaganja u sistem odbrane predstavljati investiciju za budućnost. Često se smatra da budžetska politika koju država vodi kroz određivanje adekvatne visine budžeta odbrane pruža odgovor na pitanje kolika će biti vojna moć jedne zemlje.

Balans mogućnosti budžeta i potreba sistema odbrane, kroz postojanje adekvatnog razvojnog sistema kojim će se postići maksimalne koristi za novac budžetskih korisnika predstavljaće jedan od najvećih izazova savremenog srpskog društva. U uslovima globalizacije, kroz harmonizovanje mnogih društvenih standarda sa dostignućima najrazvijenih zemalja sveta, promene koje su neminovne na sistemu odbrane, upravo treba da omoguće takav odbrambeni sektor koji će se većim delom finansirati iz budžeta, ali i kroz pokretanje sopstvene proizvodnje koja će rezultirati ostvarivanjem prihoda na tržištu. To će u mnogome unaprediti fleksibilnost vojno-industrijskog sektora i povećati sposobnost da sam sebe izdržava.

Ostvarivanje prihoda, kroz specifične usluge, možemo naći u rentabilnim projektima poput potpunog otvaranja vojnog zdravstva civilnom sektoru, kroz korišćenje vojnih infrastrukturnih kapaciteta, povratak na vojne ekonomije i slične projekte. Sve ovo ima za cilj obezbeđivanje dodatnih novčanih

³ Jelić, M.: Teorijske osnove i određenje operacije, Zbornik radova sa simpozijuma Teorijski i praktični aspekti savremenih operacija, Beograd, 2004, str. 11-13.

⁴ Kovač, M.: Pojam i klasifikacija operacija, članak, Novi glasnik, br. 3-4, 2010., str. 1-3.

⁵ Doktrina operacija Vojske Srbije, Medija centar odbrana, Beograd 2012.

sredstava za sistem odbrane, s obzirom na okolnost da se kroz budžet, u uslovima krize, samo delom mogu finansirati usluge sektora odbrane.

„Međutim, posle kraha bipolarnog (blokovskog) sveta, ekonomska moć nacije i države počela je da dobija relativno samostalan značaj – interes za „nacionalnu ekonomsku bezbednost“ probudio se na svim meridijanima. Kada je reč o bipolarnosti (koja se ponovo uspostavlja), glavni teorijski problem je u pronalaženju ravnoteže između rashoda za odbranu i ekonomske efikasnosti i konkurentnosti nacionalne ekonomije.“⁶

Reforme u oblasti javnih finansija neposredno utiču i na reforme u oblasti sistema odbrane, pre svega u delu koji se odnosi na raspolaganje i korišćenje sredstava za potrebe odbrane.

Savremeni način upravljanja resursima treba da obezbedi efektivnije i efikasnije funkcionisanje sistema odbrane, kao i odgovarajući razvoj svih njegovih elemenata.

Planiranje, programiranje, budžetiranje i izvršenje (PPBI) u sistemu odbrane je sistem upravljanja resursima radi održavanja i izgradnje sposobnosti sistema odbrane, odnosno ostvarivanja ciljeva odbrane Republike Srbije. Utvrđivanjem ciljeva određuje se smer kojim sistem odbrane želi da se kreće. On se može definisati samo, ako su u takvom složenom sistemu organizacije uključeni svi nivoi planiranja i ako je ostvarena njihova puna integrisanost.

Sistem upravljanja odbrambenim resursima uspostavlja disciplinovani okvir za alokaciju i kontrolu korišćenja resursa, tako što preko svog operativnog sistema PPBI pretvara sve potrebe za resursima svih drugih operativnih sistema odbrane u novčane jedinice sa dinamikom trošenja, odnosno sve resurse pretvara u osnovne (primarne) resurse – vreme i novac (primarni resursi su oni resursi koji se mogu potrošiti samo jednom). Zbog toga što PPBI pretvara sve potrebe za sredstvima u vreme i novac na njegov operativni ciklus utiču prioriteta naloženi kao odbrambeni ciljevi, ali i finansijska sredstva koja se javljaju kao ograničenje. Pojednostavljeno, sistem upravljanja odbrambenim resursima, odnosno njegov operativni sistem PPBI, daje novac u odgovarajućim vremenskim periodima za aktivnosti koje su prioritet u sistemu odbrane Republike Srbije. Prepoznavanje potrebe korišćenja vremena i novca kao određujućih faktora u nabavljanju i korišćenju drugih resursa je baziran na potrebi da se osigura da sistem odbrane bude priuštiv za državu. Presentovanje sposobnosti kao trošak u određenom vremenu, takođe, pomaže da se prikaže da aktivnosti sistema odbrane mogu oceniti kroz dodatnu vrednost prilikom podnošenja zahteva za sredstva kroz godišnji predlog budžeta Ministarstva odbrane Republike Srbije.

Planiranje i programiranje se smatraju procesima od vrha na niže što znači da se aktivnosti izvode na najvišim nivoima sistema odbrane koje utiču na čitavu organizaciju. Ulazne informacije za ovaj proces se proizvode u nižim nivoima sistema. Budžetiranje počinje sa najnižih nivoa i smatra se procesom odozdo ka gore. Svrha sistema PPBI je da se na najefikasniji i istovremeno najekonomičniji način koriste odbrambeni resursi u cilju ispunjenja zakonom propisane misije sistema odbrane Republike Srbije. U okviru sistema PPBI potrebno je ispoštovati sve definisane procedure, procese, aktivnosti, rokovi i odgovornosti. S obzirom da je to sveobuhvatan sistem upravljanja, a ne samo sistem upravljanja sredstvima, neophodno je da sve funkcionalne celine odnosno funkcionalni akteri unutar sistema odbrane sinhronizuju svoje ponašanje i međusobno se usklade kako bi sistem funkcionisao. Naročito je važno da se svi dokumenti PPBI pripreme pravovremeno. Sistem PPBI bi trebalo da povezuje sve dokumentovane operativne sisteme i procese koji podržavaju sistem odbrane.

Planiranje vojnih operacija po principima PPBI podrazumeva postojanje, analizu i ocenu alternativa-varijanti operacija. Alternativa predstavlja optimalno rešenje ako postoji dati set kriterijuma koji omogućava njihovo relativno objektivno poređenje i ako se određena alternativa preferira u svim kriterijuma u odnosu na sve druge koje se razmatraju. Alternativa se smatra zadovoljavajućom ako postoji set kriterijuma koji opisuje minimalnu prihvatljivu alternativu i alternativa u pitanju zadovoljava ili je nešto iznad tih kriterijuma.⁷

Dakle, finansiranje operacija Vojske Srbije vrši se iz budžeta Ministarstva odbrane, odnosno aproprijacija dodeljenih sistemu odbrane za budžetsku godinu. Visina ovih sredstava je različita iz godine u godinu, a raspoređivanje sredstava prema nameni vrši se sistemom planiranja, programiranja, budžetiranja i izvršenja u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije. Ovaj sistem podrazumeva postojanje šest programa (1. Centralna administracija i podrška, 2. Operacije i funkcionisanje Vojske Srbije, 3. Vojnobezbednosni poslovi, 4. Vojnoobaveštajni poslovi, 5. Inspekcijski poslovi i 6. Opremanje i infrastruktura), kao jednokratne upravljačke odluke u kojima su iskazani resursi, vreme i aktivnosti koje se preduzimaju kako bi se stvorili uslovi za realizaciju postavljenih ciljeva. U okviru programa Operacije i funkcionisanje Vojske Srbije, čiji je nosioc Vojska Srbije, planiraju se sredstva za finansiranje misija Vojske Srbije. Ta sredstva čine finansijski okvir ovog programa koji se uzima u obzir prilikom razrade potprograma, projekata i aktivnosti. Ovaj program ima četiri potprograma i to: Generalštab VS, KoV, ViPVO i KZO i od kojih je svako nosioc realizacije određenih potprogramskih elemenata, projekata i aktivnosti od kojih su neki vezani za izvođenje operacija Vojske Srbije.

⁶ dr Zoran Milošević: „Ekonomska bezbednost države“, Vojno delo, Beograd, Proleće 2012, str. 201

⁷ Videti detaljnije: http://www.serbia-business.com/serb/images/stories/pdfs/poslovanje_menadzment/Strategijski%20menadzment.pdf, str. 91.

4. NOVI KONCEPT OPERACIJE I NJENE CENE

Okolnosti nalažu da se preispita svako ulaganje u okviru sistema odbrane sa stanovišta ne samo ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti, već i sa stanovišta svrsishodnosti ulaganja. Postojanje jasnog cilja razvoja borbenih sistema, održavanja istih ali i postojećih neborbenih sredstava treba da omoguće odgovarajuće uštede u okviru sistema, čime će se omogućiti investiciona ulaganja u nabavku novih i savremenih sredstava.

Činjenica je da ne treba vršiti ulaganje u neperspektivna sredstva po svaku cenu i njihovo dovođenja u ispravno stanje. Računovodstveno obuhvatanje i reforma materijalnog i finansijskog sistema, kroz vođenje stvarne vrednosti svakog pokretnog i nepokretnog sredstva, treba da omogući tehnno-ekonomsku analizu i da odgovor na svrsishodnost ulaganja u sredstva. Za svako sredstvo, pojedinačna knjigovodstvena kartica, koja će se voditi na novom softverskom rešenju treba do omogućiti uvid i u njegovo kvalitativno svojstvo. Postojanje kriterijuma održavanja, vremenskih resursa svakog sredstva, realne cene, redovne godišnje amortizacije, ulaganja u pojedinačno sredstvo kroz evidenciju pojedinačne investicije pružiće realnu osnovu da se ne ulaže u projekte i sredstva koja to ne zaslužuju. Smanjenje visine troškova održavanja, kroz povećanje investicionih ulaganja u moderna sredstva ratne tehnike povećaće nivo operativne i funkcionalne sposobnosti snaga. Time će se tačno znati u realnom vremenu čime se raspolaže, kakva je sposobnost toga sa čim se raspolaže i u konačnom koje se operacije i zadaci mogu izvršiti. Projektovanje operacija vojske podrazumeva optimalni odnos između cene koštanja operacije i efekta koji se ostvaruje konkretnom vojnom operacijom. Savremene armije uvode specijalizovane softvere, koji omogućavaju adekvatno upravljanje raspoloživim novčanim, materijalnim i ljudskim resursima. Ekonomisanje u vojnoj operaciji podrazumeva optimalni izbor kurseva akcija, gde će se kroz njihovo poređenje i izbor adekvatne metode proračuna cene operacija omogućiti donošenje najbolje vojne odluke. Zbog toga, u narednom periodu je potrebno omogućiti izradu i standardizaciju softvera, koji će unaprediti komandovanje i rukovođenje, uz optimalno korišćenje svih raspoloživih resursa. Jedinstveni softverski paket omogućiće revoluciju u dosadašnjem načinu materijalnog i finansijskog poslovanja vojske, a postojanje relevantnih podataka u ulaganje i održavanje omogućiće i transparentnost budžeta odbrane. Kroz postojanje nivoa pristupa podacima, softver će pružiti i informacije o mogućnostima ostvarivanja zadataka odbrane i realizacija operacija koje preuzimaju sastavi vojske. Uvođenje informatičkih tehnologija može da pruži mogućnost uvida u stvarnu – realnu komponentu mogućnosti sredstava sa kojima se raspolaže.

U procesu planiranja realizacije vojne operacije, posebno se proračunavaju troškovi realizacije operacije, sa ciljem da se utvrde realni troškovi izvođenja pojedinačnih aktivnosti, faza i operacije u celini. Tako razrađen plan predstavlja osnovu za dalje efikasno praćenje i kontrolu troškova tokom i nakon realizacije operacije.

Proces planiranja troškova realizacije operacije počinje procenom troškova pojedinačnih aktivnosti po sintetičkim kontima ekonomske klasifikacije, zatim se nastavlja procenom troškova po fazama i za operaciju u celini. Za te procene potrebna su stručna lica koji raspolažu potrebnim znanjima, dokumentacijom (ostale operacije, studije, elaborati i dr.) i iskustvenim i statističkim podacima, standardima, kriterijumima i normativima.

Procena troškova se dakle vrši odozdo na gore (down-top) i to polazeći od najjednostavnijih zadataka. Nakon toga se za svaku aktivnost procenjuje koliko je vremena potrebno da se ona realizuje, koliko ljudi, materijala, opreme, kakva infrastruktura i dr. Potrebni radni sati pretvaraju se u novčane iznose uz pomoć ranije definisane cene radnih sati za određenu vrstu posla. Za troškove nabavki materijala, nabavki i iznajmljivanja opreme, korišćenja ili iznajmljivanja infrastrukture. Opšti i ostali troškovi se posebno izračunavaju za odnosni deo operacije ili operacija u celini i zajedno sa prethodno procenjenim troškovima čine predlog ukupnog budžeta projekta.

Za procenu troškova pojedinih aktivnosti i faza operacije mogu se koristiti sve raspoložive metode i tehnike predviđanja, planiranja i procene troškova. Za potrebe upravljanja troškovima operacije u Vojsci Srbije primenljive su sledeće tri jednostavne metode: iskustvena, statistička i normativna.

Najčešći oblik operacija u budućnosti treba da bude podržan simulacijama, tj. vežbe podržane računarskim sistemima trebaju da pruže odgovor koje se trenutne mogućnosti ostvarivanje konkretne operacije.

Unapređivanje postojećih računarskih simulacija, mora da ide u pravcu što realnijeg opisivanja situacije u kojima se izvode operacije. Razvijanje ovakvog informacionog sistema podrazumeva:

Preciznu geografsku kartu po principima GIS-a, po mogućstvu cele teritorije Republike Srbije, sa civilnom infrastrukturom, kompletnom stanjem industrije, puteva, fabrika, bolnica, zatim kapaciteta teritorije, demografskom slikom, obaveštajnim podacima, kompletnom logističkom podrškom, stanjem veza, ekonomskom razvijenošću konkretnog regiona.

Stanjem sopstvene ratne tehnike prikazanu kroz njenu starost, borbenu mogućnost, potrošnju goriva ako se radi o motornim vozilima, mogućnosti održavanja na teritoriji, sopstvenim kapacitetima i ostalim faktorima, čime će se stvoriti što realnija slika simulacije.

Stanje ljudstva konkretnih sastava, mogućnost savlađivanja razdaljina na teritoriji, obučenost, postojeće naoružanje, procena sposobnosti za ostvarivanje konkretnog cilja operacije. Procena gubitaka na osnovu ovih podataka bila bi realnija, čime bi se cena koštanja same operacije preciznije utvrdila.

Na ovaj način, uticaj operativnog okruženja biće softverski obrađen, unosom svih relevantnih informacija, koje su od uticaja na izvršenje operacije, ali i na adekvatnu cenu te operacije. Činioci modela proračuna cene koštanja, predviđen kao računarska simulacija, obradićemo kroz primer jedne operacije Kopnene vojske.

Prikazivanje cene koštanje operacije sadržaće i dalje konta ekonomske klasifikacije, gde će se svaki pokreti sastava automatski obračunavati i prikazivati u simulaciji. Pokret jednog mehanizovanog bataljona, na unapred predviđenoj maršuti, podrazumevaće objektivne i subjektivne pokazatelje.

U objektivne činioce spadaju, na primer:

Konfiguracija zemljišta gde posebno treba uzeti u obzir samu strukturu terena, nagibe u kretanju, mogućnost njihovog savlađivanja, kvalitet puteva,

Tenka-prohodnost zemljišta podrazumeva izbor najpovoljnije i najbezbednije maršute kretanja oklopnog vozila,

Utrošak goriva i maziva kao i mogućnost snabdevanja pogonskim gorivom,

Sposobnosti posada da izvrše zadatak, koji se meri ranije unetim ocenama sa kontrola i inspekcija, čime će se numerički opisati kvalitet izvršenja zadatka.

U subjektivne činioce spadaju, na primer:

Stepen neispravnosti oklopnih vozila, koji se putem računovodstvenog softvera utvrđuje stvarno stanje tehnike, godine starosti, stepen iskorišćenosti resursa i mogućnosti daljeg korišćenja,

Slabosti konkretne posade, kroz uvid u njihove stručne osposobljenosti, fizičke i psihičke spremne, kroz softver koji omogućava uvid u ljudske resurse konkretne posade.

Simulacioni softver za obračun cene koštanja, dakle, objedinjavaće računovodstvene podatke o pokretnim i nepokretnim sredstvima koji se koriste u zoni operacije, podatke koje pruža postojeći Geografski-informacioni sistem (GIS), podatke o sposobnostima jedinice iz prethodnih kontrola i inspekcija, kao i pojedinačne podatke o pripadnicima tog sastava. U model svakako treba uključiti i prirodne resurse, pošumljenost, izvore pijaće vode, mogućnosti alternativnih snabdevanja i slično. Svi ovi činioci dobiće numeričke vrednosti, a iznosi koji se dobiju na ovaj način predstavljajuće uticaj okruženja na ostvarivanje operacije, koja će neposredno da utiče i samu cenu operacije.

Na taj način, dosadašnji oblici izvođenja operacija i donošenja vojnih odluka biće podržani stvarnim podacima sa terena, čime će se omogućiti dobijanje realne slike svim učesnicima u operaciji i znatno unaprediti sistem komandovanja i rukovođenja.

ZAKLJUČAK

U sistemimu odbrane Republike Srbije poslednjih godina se sprovode značajne promene. Opšti cilj promena je transformacija sistema u skladu sa savremenim izazovima i pretnjama bezbednosti, odnosno potrebama i mogućnostima zemlje. Vrlo važan aspekt transformacije sistema odbrane je promena načina upravljanja resursima radi održavanja i izgradnje potrebnih sposobnosti. Novi način upravljanja resursima treba da obezbedi efektivnije i efikasnije funkcionisanje sistema odbrane, kao i odgovarajući razvoj svih njegovih elemenata. Da bi se sprovele promene, potrebno je promeniti način razmišljanja, planiranja i programiranja, u skladu sa napretkom nauke tehnologije na svim poljima.

Planiranje troškova operacija Vojske Srbije treba da se zasniva na primeni savremenih naučnih metoda, tehnika, modela i obimnih analiza i istraživanja ciljeva i pravaca razvoja, pri čemu se uvek uzima u obzir stanje i ograničenosti resursa kojima se raspolaže. Sistem PPBI je jedan, pored ostalih, najefikasniji model raspodele resursa neophodnih za isvođenje operacije čijom primenom bi se ostvarile uštede i efikasnije koristila.

Ekonomske principi poslovanja u planiranju operacija Vojske Srbije se mogu primeniti selektivno, modifikovano i po posebno razrađenoj metodologiji. U procesu planiranja rashoda operacije oni se ne mogu primeniti bez iznalaženja posebne metodologije odnosno merila i kriterijuma.

Efikasnost sistema odbrane se može posmatrati na različite načine. Među njima su efikasnost organizacije, određeni oblici ekonomske efikasnosti, među koje se mogu navesti odnos uloženi sredstava i ostvarene operativne i funkcionalne spremnosti, odnos uloženi sredstava i ostvarenje ciljeva sistema odbrane i slično. U ovakvom konceptu planiranja vojnih operacija, neizostavno je postojanje definisanja, analize i ocene varijanti, pri čemu bi alternativni troškovi, koji se planiraju za pojedine varijante operacije, predstavljali indikator za ocenu izbora najpovoljnijih varijanata. Naravno, pri analizi i oceni varijanti ne sme se zaboraviti da se ne mogu kvantifikovati svi nematerijalni benefiti i troškovi vojnih

operacija. Ovakav pristup omogućava racionalizaciju troškova operacije, odnosno smanjenje na najmanju meru uz dobijanje zahtevanih performansi.

LITERATURA

1. Doktrina operacija Vojske Srbije, Medija centar odbrana, Beograd 2012.
2. Jelić, M., Teorijske osnove i određenje operacije, Zbornik radova sa simpozijuma Teorijski i praktični aspekti savremenih operacija, Beograd, 2004, str. II-13.
3. Kovač M., Stojković D., Strategijsko planiranje odbrane, VIZ, Beograd, 2009;
4. Kovač M., Pojam i klasifikacija operacija, članak, Novi glasnik, br. 3-4, 2010., str. I-3.
5. Milošević Z., Ekonomska bezbednost države, Vojno delo, Beograd, Proleće 2012, str. 201
6. Pravilnik o PPBI u Ministarstvu odbrana i Vojsci Srbije, SVL br. 9/2011. godine;
7. Strategijski menadžment – specijalistički kurs, EAR 2008. godine; http://www.serbia-business.com/serb/images/stories/pdfs/poslovanje_menadzment/Strategijski%20menadzment.pdf;

doc. dr Svetislav Stanković⁸

Abstract

The challenges of the global economic crisis, transition and transformation of ownership led to an adjustment of the defense system to the new circumstances of risk, defined by contemporary doctrinal documents and solutions. Limitation of the economic power of the state in countering security threats, which are characterized by constant uncertainty, complexity and rapid change, the optimal solution requires a more flexible approach to overcome these dangers by modern society. Resources are limited category, and their economise should provide an adequate response to the crisis through peaceful transformation of the economy from the regime of emergency. Knowledge of the capabilities and limitations of the economic power of the country, defined through the defense budget should enable effective planning and execution of operations forces of the Army of Serbia in the best possible way. The maximum cost efficiency, with minimal expenditure of the defense budget and the successful implementation of assigned missions, represent the greatest challenge to the planning and execution of operations. Insufficient funds defense budget imposes constant need of application 3E principles (economy, efficiency and effectiveness) in engaging the resources available. Therefore, the price of military operations in the process of making decisions in peace and in war, there are special treatment because it is a value statement of consumed resources. The introduction of "cost-benefit" analysis, comparing the inputs invested and results achieved, will provide a new quality of the planning and execution of operations. Efficiency defense system is caused, primarily, the height of the allocated funds for the system. Funds budget is determined, are often limited and insufficient to meet all the needs of the defense system. In terms of allocating a part of the country's GDP for defense needs, the amount of these resources can be viewed in different ways (in nominal per capita, per soldier, the participation in the realized GDP, etc.).

Keywords: economic power of the country, GDP, defense system, the system PPBE, the defense budget, the optimal model operations plannin, budget system, consolidation.

---

⁸ Svetislav Stanković Ph.D., Assistant professor, General staff of the Serbian Army, Neznanog Junaka no. 38, Belgrade, Serbia.